Teacher.co.ke

Teacher.co.ke

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA
MUHULA WA TATU 2023: KIDATO CHA TATU KARATASI YA PILI
UFAHAMU
1. Dawa za kulevya / mihadarati. 1x1=1
2. zinatesa na kufisha wazee kwa vijana na kuwa zinaathiri bila kuchagua jinsia, tabaka , rangi wala umri. 2x1=2
3. i) kunusa
ii) kuvuta
iii) kumeza
iv) kujidunga sindano. 4x1=4
4. kukosa amani
Kutumia hela nyingi kuwalipia ada ya hospitali. 2x1=2
5. washukiwa mara nyingi hukosa kufikishwa mahakamani kwa sababu jamii hukosa ushahidi wa kutosha dhidi ya tabia hiyo. 1x1=1)
6. serikali imepiga marufuku uuzaji wa miharati. (2x1=2.
7. i) mawakala – wanao tumiwa kuuza mihadarati kwa niaba ya wengine.
ii) Kadamnasi – wazi, hadharani, mbele ya watu.
iii) washauri nasaha – wanaelekeleza / kutoa mawaidha kwa waathiriwa wa dawa za kulevya. (3x1=3)

UFUPISHO
a) i) Lugha hutofautisha kazi ya fasihi na isiyo ya fasihi.

ii) Jinsi anavyotumia lugha na kiwango cha usanii ndiyo alama inayomtofautisha.
iii) msisitizo mkubwa katika maudhui . /ujumbe unaotolewa na mwandishi.
iv) uhakiki kuonyesha mshauri alivyotawala lugha yake vizuri.
vi) Haiwezekani kutofautisha maudhui na usanii.
vii) mwanadamu kujua lugha yake ni kumeza" mfumo wa lugha yake.
viii)katika lugha kuna mitindo inayotumika kutegemea nyanja tofauti.
xi) mtu anayejua lugha vizuri aweze kuitumia inavyokubalika.
x) mwandishi awe mtafiti ili ajue yale matumizi asiyo kuwa na haya nayo.
<u>Zozote 7x1=7</u>
<u>utiririko =1</u>

b) .i. Mwanadamu kujua lugha ni kumeza mfumo wa lugha yake
ii. Ujuzi alionao ni sawa na wengine wanaozungumza lugha moja.
iii. Aweze kutumia katika mahusiano yake na wanajamii wengine.
iv. Kuna mitindo mingi inayotumika siasa, sharia ,dini.
v. Mtindo wa kawaida unaotuka katika mawasiliano ya kila siku(rejesta)
vi. Anayejua lugha vizuri aweze kuitumia katika mitindo iliyokubalika.
vii. Mwandishi wa habari awe "amefuzu" kuelewa matumizi tofauti ya lugha.
viii. Mwandishi awe mtafiti ili achore jamii yake inavyostahili

zozote 6×1=6

utiririko=1

a) i) mviringo ,ya kati, ya nyuma. ½ x1 = ½
ii) Mbele,juu,tandaza. ½ x1 = ½
iii) Nazali,mdomo,ghuna ½ x1 = ½
iv) kaakaa laini, ghuna, kikwaruzo/kikwamizo. ½ x1 = ½

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

For more FREE CBC/KCPE/KCSE Mocks, Notes, Exams, and Past Papers Visit https://Teacher.co.ke/notes/

Teacher.co.ke

Teacher.co.ke

b) i) Silabi funge ni silabi inayoishia kwa konsonati m.f maktaba, muhtasari.
ii) silabi wazi ni silabi inayoishia kwa irabu m.f oa, iga. Kueleza ½ kutoa mfano ½

c) i) swali
ii) kauli
iii) mshangao
iv) rai
v) amri

3x1=3

d) i) **w**imbo
ii) **m**uundo
i)**p**azuri
ii) darasa**ni**.

4x1/2= 2

Teacher.co.ke

e) i) Mfano – batamzinga ,askarijeshi, mwanahewa. 1x1=1
ii) kusoma, kuimba, kula. 1x1=1

f) i)Wakimbizi – wale 1x1=1
ii)Tanzania – kule 1x1=1

g)i) koma
- pumziko fupi katika sentensi.
- kuorodhesha.
- Kuonyesha mwanzo/ mwisho wa usemi halisi.
- Kuandika anwani.
- Baada ya kutajajina la mtu anayepewa habari.
- Kutenganisha sentensi zenye masharti .
- kuandika tarehe.
- Kuandika tarakimu zinazozidi elfu.

ii) . Mshazari
- kuandika tarehe
- Kuonyesha kumbukumbu.
- Kuonyesha visawe.
- Kuonyesha au.

iii) . Ritifaa .
- Kuonyesha herufi imeachwa.
- Kuonyesha shadda/ mkazo.
- Katika sauti za vingo'ongo.
- Kufupisha
- Kuandika miaka yenye namba zilizoachwa

iv) Vifungo.
- Kuzingira nambari/ herufi katika orodha.
- Kuonyesha maelezo ya vitendo vya msemaji katika mazungumzo/ tamthiliya.
- Kutoa maelezo zaidi.
- Kuonyesha visawe. (akitunga sentensi bila kueleza asituzwe)

4x1/2=4

h) KI- VI mf. Kiti – viti.
CH- VY mf. chura – vyura. 2x1=2

i) i) Asingesoma kwa bidii asingeenda chuo kikuu.
ii) Sijaenda Nairobi kununua gari.

Teacher.co.ke

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

For more FREE CBC/KCPE/KCSE Mocks, Notes, Exams, and Past Papers Visit https://Teacher.co.ke/notes/

Teacher.co.ke

2x1=2

j.) Haraka – polepole.
Alikumbuka – alisahau.

2x1=2

k) Kigoma/ kijigoma hicho chake kilibwa na kijizi kile. 2x0=2

l) Kamau alimkemea **na** kumwambia **a**jichunge **kwani** mienendo **yake inge**mwonyesha cha mtema kuni.

6x1/2=3

m) Yesu alifia dhambi zetu 2x0=2

n) gesi – hewa.
Kesi – daawa/ mashtaka.

o)

S				
KN		KT		
N	V	T	N	S
Baba	Yake	Amemnunulia	Baiskeli	Aliyomwahidi mwaka jana

8×1/2=4

p. i) Hakuandika – kikanushi cha wakati uliopita.
ii) nafsi ya pili umoja – alikusalimia jana.

2x1=2

q. KN(W+RV) +KT(T+RE)
m.f Yule mzuri alisafiri kwa ndege.

2x1=2

r) kipozi – tembo
kitondo - wakazi.
Ala- nazi

3x1=3

ISIMU JAMII.

a) sajili mkahawani/ hotelini. 1x1=1

b) Msamiati maalum – order, ngombe, kuku wakupaka.

- lugha ya ucheshi na utani.
- Kuchanganya ndimi.
- Kuhamisha ndimi.
- Lugha isiyo sanifu.
- Lugha ya mkato.
- Kuamrisha.
- Kauli fupi fupi.
- Lugha ya heshima inayotumiwa na mhudumu.
- Matumizi ya tarakimu.
- Majibizano.

Tanbihi mwanafunzi afafanue kwa kutoa mifano mwafaka 5x1=5

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

Teacher.co.ke

c) I) elimu
   ii) Jinsia
   iii) umri
   iv) mazingira
   v) malezi
   vi) uhusiano
   vii) tabaka
   viii) mada

zozote 4×1=4

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

For more FREE CBC/KCPE/KCSE Mocks, Notes, Exams, and Past Papers Visit https://Teacher.co.ke/notes/

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

For more FREE CBC/KCPE/KCSE Mocks, Notes, Exams, and Past Papers Visit https://Teacher.co.ke/notes/